

Prawo i katechetyka

RTWP 9 (2013), s. 73–95

Ewelina Adamowicz

WYCHOWANIE SAKRAMENTALNE W KATECHEZIE MŁODZIEŻY PONADGIMNAZJALNEJ

Kościół od samego początku ma świadomość swojej funkcji głoszenia Orędzia Bożego wszystkim ludziom, aż po krańce ziemi, zgodnie z nakazem Jezusa *Idźcie na cały świat i nauczajcie wszystkie narody* (Mt 28,19). Nakaz ten jest wypełniany m.in. poprzez nieustanną katechezę i sprawowanie sakramentów, które stają się niejako bramą otwierającą na świat i ukazującą chrześcijanom ich misję w świecie. Można z całą pewnością stwierdzić, iż wychowanie sakramentalne staje się niejako zadaniem i zobowiązaniem do podejmowania tej misji, z uwzględnieniem właściwego kontekstu życia jednostki.

Sakramenty święte są rzeczywistością ustanowioną przez Jezusa Chrystusa w celu przekazania ludziom łaski Bożej, z którymi mamy do czynienia na co dzień, gdyż są one sprawowane każdego dnia. Do Soboru Trydenckiego można było spotkać się z różnicami w określaniu ilości sakramentów, jednak tenże Sobór stwierdził, iż w Kościele katolickim jest ani więcej, ani mniej jak siedem sakramentów, i ta właśnie koncepcja funkcjonuje do dnia dzisiejszego. Sakramenty święte są przeznaczone dla ludzi żywych i wierzących, są one obecne właściwie na każdym etapie życia człowieka, jednakże są różnie

przeżywane przez ludzi. Dla jednych są one czymś ważnym i przemieniającym ich życie, a dla innych są jedynie zwykłym obowiązkiem wynikającym z bycia ochrzczone, a niejednokrotnie także ich przyjmowanie wynika z czystej presji środowiska. Dlaczego tak jest? Dlaczego sakramenty stały się dla wielu ludzi sprawą zupełnie obojętną? Odpowiedzi na te i podobne pytania należy szukać m.in. w uwarunkowaniach globalnych, konsumpcjonizmie, laicyzacji i przewartościowaniu życia współczesnego człowieka. Innym bardzo ważnym czynnikiem spadku „zainteresowania” sakramentami świętymi jest ich zwykłe niezrozumienie, co może być spowodowane zbyt małą wiedzą o konkretnych znakach i symbolach używanych w czasie liturgii sakramentów, a co w konsekwencji może prowadzić do magicznego postrzegania sakramentów. Znamienny jest także fakt, iż wielu ludzi zwyczajnie nie rozumie jakie obowiązki niesie ze sobą przyjęcie danego sakramentu.

O ile jeszcze wśród osób starszych istnieje dość duże przywiązanie do Kościoła i praktyk religijnych, a co za tym idzie, do przyjmowania sakramentów, o tyle wśród młodych ludzi więź z Kościołem i potrzeba przyjmowania sakramentów jest coraz mniej widoczna. Dlaczego tak jest? Czy współczesna młodzież jest aż tak obojętna na sprawy wiary? A może jest aż tak zbuntowana, że odrzuca wszystko to, co proponuje jej Kościół? A może zwyczajnie brakuje jej wiedzy na temat sakramentów?

Pomocą w odpowiedzi na te pytania może stać się krótkie spojrzenie na temat wychowania sakramentalnego młodzieży ponadgimnazjalnej. Kościół wielokrotnie podkreśla, iż młodzież jest przyszłością świata, jaki jednak będzie ten świat, jeśli młodzi ludzie zupełnie oddalą się od Kościoła i jego praktyk? Godny podkreślenia jest też fakt, iż to w dużej mierze od katechetów zależy, w jakim stopniu zostanie przekazana uczniom choćby podstawowa wiedza na temat sakramentów, aby mogli je przyjmować z pełną świadomością i zrozumieniem. Wiedza na temat sakramentów jest elementem niezbędnym w prawidłowym przeżywaniu i uczestnictwie w liturgii.

1. Specyfika katechezy młodzieży

Katecheza z natury swojej zakłada istnienie wspólnoty, w której człowiek może doświadczać i rozwijać swoją więź z Bogiem, ale i z innym,

drugim człowiekiem. Okres dorastania jest czasem niezwykłym, ale także niejednokrotnie czasem bardzo trudnym dla samego dorastającego, jak i dla jego otoczenia. Dlatego przed katechezą staje wielkie i odpowiedzialne zadanie, aby pomóc młodemu człowiekowi odnaleźć jego sens istnienia we wspólnocie Kościoła i przygotować do pełnienia w przyszłości odpowiedzialnych ról w życiu społecznym.

O młodzieży jako odbiorcach katechetycznego przekazu pisał m.in. Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi Tradendae*, podając określenie katechezy. Jak zauważał papież: *Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego*¹.

Z racji, iż młodzież stanowi dużą część populacji ludzkiej, katecheza młodzieży jest sprawą niezwykle ważną, gdyż jak nauczał papież Jan Paweł II:

to od młodzieży zależy przyszły kształt życia, nie tylko indywidualny, ale również społeczny, zarówno w zasięgu narodowym, kościelnym, jak i ogólnoludzkim. Taki będzie świat, jaka jest dzisiejsza młodzież. Ona będzie go kształtowała według swoich wyobrażeń, nadziei, oczekiwań, wizji i ideałów².

Jednocześnie dzieło katechizacji młodzieży jest sprawą niezwykle trudną, gdyż składa się na nie wiele czynników, takich jak: określenie wieku adresatów, uwzględnienie zmian zachodzących w sferze rozwoju fizycznego, psychicznego i intelektualnego, relacje społeczne oraz rozwój duchowy.

Pierwszą, bardzo ważną kwestią w katechezie młodzieży jest określenie z jaką grupą wiekową mamy do czynienia. Trudno sprecyzować dokładny czas trwania okresu dorastania, jednak nie ulega wątpliwości, iż proces ten stanowi odrębne stadium w rozwoju człowieka. *Na ogół przyjmuje się, że początek adolescencji wyznaczają zmiany związane z dojrzewaniem biologicznym, ujawniające się w przekształceniach budowy ciała i pojawieniem*

¹ CT 18.

² J. TOMCZAK, *Katecheza młodzieży w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] R. MURAWSKI (red.), *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, Warszawa 1989, s. 137.

się oznak dojrzewania płciowego³. Lecz trzeba pamiętać, iż dojrzewanie biologiczne nie rozpoczyna się u wszystkich w tym samym czasie. Długość wieku dorastania zależy od wielu czynników, m.in. od czasu i charakteru pobieranej nauki, od środowiska w którym żyje, od przekazywanych człowiekowi wartości i ról społecznych. Biorąc pod uwagę badania różnych nauk dotyczących rozwoju człowieka można powiedzieć, że *młodzież jest grupą w trakcie rozwoju przypadającego na lata między 14. a 24. rokiem życia. W tym okresie powinna zdobyć wykształcenie, przygotować się do wykonywania zwodu, usamodzielnąć się ekonomicznie, nauczyć się pełnienia nowych ról społecznych, rozwinąć religijnie*⁴. Trudno mówić o jakiejś jednorodnej charakterystyce młodzieży, jednak można wskazać pewne charakterystyczne przemiany zachodzące w tym okresie. Z całą pewnością jest to czas, w którym katechizowany przestaje być dzieckiem, a nie jest jeszcze osobą dorosłą. Na drodze do dorosłości dokonują się liczne przemiany, które przebiegają w trzech zasadniczych aspektach rozwoju: biologicznego, psychicznego i społecznego. Te właśnie aspekty rozwoju człowieka należy mieć na uwadze podejmując dzieło katechizacji.

Kolejnym niezmiernie ważnym czynnikiem w katechezie młodzieży jest rozwój intelektualny, który jest jedną z podstawowych dziedzin rozwoju psychicznego człowieka. Dorastająca młodzież jest zdolna do świadomie ukierunkowanej i dokładnie prowadzonej obserwacji. Potrafi też wyciągnąć z niej poprawne wnioski i dokonywać uogólnień. Nie zawsze jednak wynik obserwacji czynionej przez młodzież jest w pełni obiektywny.(...) Z tej racji konieczny jest nadzór i kontrola w stosunku do obserwacji prowadzonej przez młodzież⁵.

³ R. MURAWSKI, *Problematyka wieku dorastania*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 14.

⁴ S. KULPACZYŃSKI, *Słowo wstępne*, [w:] S. KULPACZYŃSKI (red.), *Katecheza młodzieży*, Lublin 2003, s. 5.

⁵ K. JAKÓBIK, *Rozwój intelektualny w okresie dorastania*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 30.

Człowiek w okresie dorastania nabywa także zdolność coraz większej koncentracji, trwałości i podzielności uwagi. Procesy myślenia stanowią główną linię w rozwoju intelektualnym dorastającej młodzieży. W tym też czasie rozwija się myślenie abstrakcyjne i logiczno– dedukcyjne. Rozwój myślenia powoduje u młodzieży wzrost refleksyjności i krytycyzmu. Przedmiotem krytyki stają się ludzkie fakty i zjawiska znane młodzieży. Dojrzałe myślenie krytyczne nie jest równoznaczne z tendencjami do sporów i agresji słownej, wynikających jedynie z chęci przeciwstawienia się, której nieraz ulega młodzież⁶. Nie można zapominać, że okres dorastania jest czasem, intensywnego rozwoju wyobraźni, która znajduje swój wyraz zwłaszcza w marzeniach i twórczości młodzieży, co pozwala im „wyrwać się” z codziennej, nieraz trudnej rzeczywistości.

Rozwój intelektualny musi być brany pod uwagę także w przekazywaniu orędzia zbawienia. Zakres materiału i metoda tego przekazu powinny uwzględniać cechy rozwojowe adresatów. *Dorastająca młodzież, rozwijając i doskonaląc swe sprawności poznawcze, jest już zdolna spojrzeć na przekaz wiary głębiej i szerzej niż dzieci. Problematyka nauczania katechetycznego powinna być tak przekazywana, by dzięki temu przekazowi rozwijał się, zdobywając swą pełnię ludzką i nadprzyrodzoną cały człowiek*⁷ Nauczanie katechetyczne winno, tak jak inne dziedziny nauki, rozwijać u ludzi młodych również sferę intelektualną, gdyż takie cechy myślenia jak krytycyzm, aktywność, samodzielność, niezależność od opinii autorytetu, nie są sprzeczne z przekazem Biblii o rozwoju człowieka. *Stąd też do obowiązków nauczycieli wiary należy pogłębianie wiadomości dotyczących nie tylko zakresu Bożego Objawienia i nauki Kościoła, lecz także branie pod uwagę adresata tych treści w jego rzeczywistej, aktualnej sytuacji*⁸.

Okres dorastania jest także niewątpliwie czasem rozwoju społecznego człowieka. Chociaż w tym czasie rodzina w dalszym ciągu zaspokaja podstawowe potrzeby młodego człowieka i stanowi dla niego bogate źródło doświadczeń, to z łatwością dostrzec można, że wraz z poznawaniem

⁶ Por. tamże, s. 35.

⁷ Tamże, s. 37.

⁸ Tamże.

świata stosunek młodych do rodziny ulega poważnym przeobrażeniom. W tym okresie można mówić o swoistym kryzysie autorytetu rodziców, o dość częstych konfliktach z rodzicami i o ogólnym osłabieniu więzi emocjonalnej w rodzinie.

W sytuacji niepewności i zagubienia młodzież potrzebuje oparcia o osoby, które nie byłyby zagrożeniem dla jej autonomii. Grupą odniesienia staje się wtedy w sposób naturalny mała grupa rówieśnicza. Tu znajduje młody człowiek nie tylko wartości, normy i wzory zachowania regulujące jego życie, ale znajduje również swoje miejsce, swój status społeczny⁹

Do takich grup z pewnością należy zaliczyć klasę szkolną jako środowisko społeczne, w którym upływa znaczna część życia młodych¹⁰. Wśród dorastającej młodzieży można bez wątpienia zauważyć, iż ważne są dla niej stosunki międzyludzkie, dlatego tak bardzo cenią sobie przyjaźń, której niejednokrotnie stawiają wysokie wymagania, a która z czasem także dojrzewa oraz uczy wzajemnej tolerancji. Innym „organizmem” zrzeszającym dorastającą młodzież są tzw. „paczki”, które nie posiadają żadnych określonych zasad, ale kierują się jakimś wspólnym systemem wartości. Te grupy mają ograniczoną ilość osób i mogą wywierać na swoich członków pozytywny lub negatywny wpływ, wyrażający się choćby we wrogich postawach wobec osób nie należących do danej grupy. Wszelkiego rodzaju przyjaźnie, paczki, czy inne grupy koleżeńskie tworzą tzw. grupy nieformalne, które niewątpliwie stanowią znaczący czynnik warunkujący rozwój psychiczny i społeczny młodzieży. Poza grupami nieformalnymi można mówić także o grupach formalnych, które posiadają określony program wychowawczy i pozostają pod opieką dorosłych. Łączą one ludzi o podobnych zainteresowaniach i są otwarte na każdego, kto pragnie do nich należeć. Zarówno grupy formalne jak i nieformalne

⁹ J. SŁOMIŃSKA, *Mechanizmy i funkcje grup młodzieżowych*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 50.

¹⁰ M. SONDEJ, *Rozwój społeczny młodzieży*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 40.

wywierają duży wpływ na postawy młodzieży, w związku z tym staje przed katechezą zadanie, aby młodzieży przychodzącej na katechizację stworzyć korzystne warunki dla ukształtowania prawdziwej wspólnoty kościelnej, zespolonej więzami życzliwości i przyjaźni¹¹. Katecheza młodzieży winna brać pod uwagę naturalne potrzeby człowieka, a więc umożliwiać relacje osobowe, swobodną wymianę myśli, poglądów i przekonań, a także mobilizować do podejmowania wspólnych zadań dla dobra całej grupy katechetycznej i innych wspólnot. Wielką rolę odgrywa tutaj katecheta, który powinien czuwać nad zaangażowaniem wszystkich członków, oraz nad tym, aby wszyscy w tej grupie czuli się akceptowani i potrzebni, i aby grupa była otwarta na nowe osoby¹².

W katechezie młodzieży nie można pomijać aspektu rozwoju religijnego wychowanków, gdyż w okresie dorastania zachodzą znaczące zmiany w rozwoju religijnym młodego człowieka, które w dużym stopniu kształtują jego przyszłe życie religijne. Młody człowiek bardzo często jest jeszcze niestabilny emocjonalnie i uczuciowo, co w pewien sposób przekłada się także na niepewność i niestałość religijną. Jak nie trudno zauważyć, wielu młodych ludzi pozostaje osamotnionymi w swoich poszukiwaniach religijnych. Jest to spowodowane m.in. tym, iż *młody człowiek dąży do usamodzielnienia się, do wyzwolenia się spod opieki dorosłych, pragnie sam decydować o własnym losie, szuka własnej drogi w życiu*¹³. Z kolei rosnący krytycyzm sprawia, że *młodzież zaczyna krytykować religijność dorosłych, odrzucać reprezentowane przez nich formy życia religijnego, uważając je za nieautentyczne i nieszczerze*¹⁴. W czasie kiedy idealny, dziecięcy obraz świata zaczyna powoli się rozpadać i dokonuje się rewizja dotychczasowej postawy religijnej, młody człowiek niejednokrotnie przeżywa wątpliwości religijne. Nie są one jednorodnym zjawiskiem i mogą przybierać różną postać, od wątpliwości intelektualnych, poprzez trudności w porzuceniu tej dziecięcej, niejako magicznej religijności i otwarciu

¹¹ Tamże, s. 47.

¹² Por. M. SONDEJ, *Rozwój społeczny młodzieży*, dz.cyt. cyt., s. 47.

¹³ R. MURAWSKI, *Rozwój religijny*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 72.

¹⁴ Tamże, s. 72.

się na coś nowego, aż do wątpliwości powstałych na skutek niezaspokojenia własnych potrzeb. Dość częstym zjawiskiem w okresie dorastania jest zaniechanie przez młodzież praktyk religijnych. Jednak *spadek uczestnictwa młodych w praktykach religijnych nie musi oznaczać – przynajmniej w każdym przypadku – całkowitego porzucenia przez nich wiary. Wielu dorastających chłopców i dziewcząt zaniebujących praktyki pobożności zachowuje z pewnością jakąś wewnętrzną łączność z wyznawaną dotychczas wiarą, jednakże coraz bardziej oddalają się od jej praktykowania, w zależności od tego, na ile środowisko rodzinne i społeczne im to umożliwia i ułatwia*¹⁵. Dlatego w tym miejscu staje przed katechezą wielkie zadanie, aby wyjaśnić młodym ludziom głęboki sens poszczególnych praktyk religijnych, wprowadzić we właściwe ich rozumienie, nade wszystko ukazać im je jako zewnętrzny wyraz naszego stosunku do Boga opartego na przyjaźni i miłości¹⁶. Zjawiskiem niepokojącym, związanym z rozwojem religijnym, które można z pewnością zauważyć, jest osłabienie poczucia przynależności do wspólnoty Kościoła. Jest to swego rodzaju paradoksem, gdyż z jednej strony dorastająca młodzież szuka kontaktów z grupami społecznymi pozarodzinnymi – zgodnie zresztą z tendencją rozwoju psychospołecznego w tym okresie, z drugiej zaś strony oddala się od Kościoła jako wspólnoty Ludu Bożego¹⁷. Przyczyny takiego zjawiska można łączyć z osłabieniem wypełniania praktyk religijnych, gdyż to właśnie przez nie człowiek w pewnym stopniu wyraża swoją więź ze wspólnotą Kościoła. Inną przyczyną takiego stanu rzeczy może być brak wprowadzenia młodego człowieka w społeczność religijną, które winno dokonywać się już od najmłodszych lat w środowisku rodziny. Dlatego *istotne jest także dążenie do socjalizacji eklezjalnej wychowanków poprzez odnajdywanie przez młodych swego miejsca nie tylko w małych grupach, co wydaje się zresztą bardzo istotne dla duszpasterstwa młodzieżowego, ale także poprzez właściwe rozumienie potrzeby ciągłości i tradycji. Istotne jest również, by młodzi czuli się członkami Kościoła w tym sensie, że rozumieliby*

¹⁵ Tamże, s. 89.

¹⁶ Tamże, s. 91.

¹⁷ Tamże, s. 92.

*potrzebę apostołstwa, odpowiedzialności za realizację Chrystusowej misji we współczesnym świecie*¹⁸.

Innym ważnym aspektem rozwoju młodego człowieka, na który katecheza powinna w sposób szczególny zwrócić uwagę, jest wychowanie moralne. Zmierza ono *do ukształtowania lepszego człowieka, do kształtowania osoby ludzkiej w jej wymiarze doczesnym i nadprzyrodzonym. To doskonalenie się osoby jest i musi być owocem wysiłku samego człowieka współpracującego z innymi ludźmi oraz z łaską Bożą*¹⁹. Nie trudno zauważyć, że czasy współczesne charakteryzuje chaos w zakresie poglądów i zasad moralnych. Katecheza młodzieży ma za zadanie wychowywać do wolności, rozumianej w sensie chrześcijańskim, tzn. *nie jako swawolę, niezdolność i niechęć do przyjmowania jakichkolwiek zobowiązań, lecz jako zdolność wyboru dobra i jego realizacji*²⁰. W przekonaniu wielu młodych ludzi wolność to samowola, a wszelkie zasady moralne proponowane przez Kościół traktowane są jako zakazy ograniczające człowieka. W wychowaniu moralnym chodzi więc głównie o to, aby młody człowiek sam zrozumiał potrzebę i zobowiązał się *do przestrzegania zasad moralnych, właściwego stylu życia. Ogromnie ważną sprawą będzie ukazanie mu, że prawo to jest dla jego dobra i dla dobra wspólnoty w której żyje*²¹. Dla młodego człowieka bardzo znamienne jest odnalezienie pewnej centralnej wartości, na której będzie mógł budować całe swoje życie i postępowanie.

Wśród innych zagadnień wychowania moralnego młodzieży, którymi winna się zająć katecheza tego okresu jest *wychowanie do odpowiedzialności politycznej, wychowanie do odpowiedzialności gospodarczej i ekologicznej, wychowanie do właściwego korzystania z czasu wolnego i mediów, a wreszcie przygotowanie do założenia rodziny i właściwego stosunku do kwestii związanych z życiem seksualnym wiążąc je z życiem*

¹⁸ P. TOMASIK, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*, Warszawa 1998, s. 205.

¹⁹ W. GUBAŁA, *Wychowanie moralne młodzieży*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 201.

²⁰ J. MAJKA, *Wychowanie chrześcijańskie wychowaniem personalistycznym*, [w:] *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, Kraków 1984, s. 46.

²¹ W. GUBAŁA, *Wychowanie moralne młodzieży*, dz. cyt., s. 206.

*religijnym*²². Młodzież przywiązuje wielką wagę do małżeństwa i rodziny, dlatego ten aspekt winien być w sposób szczególny podjęty na katechezie, jeśli młodzi mają budować prawdziwe rodziny oparte na fundamentach chrześcijańskich. Współcześnie dzieciom i młodzieży bardzo często brak pozytywnych wzorców, które by ich pociągały i ukazywały istotę, znaczenie i trwałość małżeństwa. Jednocześnie zauważa się, iż w obecnych czasach młody człowiek dość wcześnie sam podejmuje decyzje, które wpływają na jego dalsze życie. *Zawarcie małżeństwa jest jedną z najbardziej doniosłych decyzji życiowych. Pomyłka związana z wyborem współmałżonka, ma zazwyczaj bolesne reperkusje, bywa źródłem kłótni, cierpień a nawet tragedii*²³. Dlatego właśnie katechizacja przedmałżeńska powinna być ważnym wydarzeniem w życiu młodego człowieka.

Kolejnym niezmiernie ważnym czynnikiem jest fakt odrzucania przez młodzież autorytetów przy jednoczesnej potrzebie poszukiwania życiowych przewodników. Młodzież szuka *wychowawców jako ludzi z prawdziwym doświadczeniem, szerokim i głębokim spojrzeniem na życie, niezawodnych przewodników i przyjaciół*²⁴. Dlatego właśnie katecheta winien być człowiekiem, który zna procesy rozwojowe okresu dorastania, zauważa trudności i potrzeby swoich wychowanków, który będzie potrafił podejmować z nimi trudne tematy oraz prowadzić dialog.

Do zbliżenia z młodymi konieczne są dwie metody: trzeba mówić do nich w sposób jasny i zawsze być gotowym do dialogu. (...) Z młodymi należy żartować. Ale trzeba też być i bardzo poważnym, i bardzo wymagającym. Oni sami chcą, by być wymagającym wobec nich. Będąc poważnym i będąc wymagającym, udzielając podstawowych odpowiedzi, musi się także umieć radować,

²² P. TOMASIK, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*, dz. cyt., s. 204.

²³ J. LASKOWSKI, *Z myślą o trwałych i udanych małżeństwach*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 215.

²⁴ M. MAJEWSKI, *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 83.

cieszyć wraz z nimi z ich młodości! Z wielkiej obietnicy, jaką stanowią poprzez ten prosty fakt, że są młodzi²⁵.

Nietrudno zauważyć, że młodzież bardzo pociąga postawa katechety, który jest autentyczny i spontaniczny, który różne sytuacje życiowe, swoje i swoich uczniów, potrafi zamienić w spontaniczną modlitwę²⁶. Jest to niezwykle ważne, gdyż młodzież, często przeżywa swoisty kryzys modlitwy.

W katechezie młodzieży należy zwrócić także uwagę, na wartość i znaczenie środków społecznego przekazu²⁷ oraz potrzebę dostosowania katechezy do życia współczesnej młodzieży, choćby poprzez poznawanie kultury, w jakiej żyje katechizowana młodzież. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wskazuje następujące kierunki w katechezie młodzieży: uwzględnienie różnorodnych sytuacji religijnych, umieszczenie katechezy w szerszym kontekście duszpasterstwa oraz podkreślenie przynależności do grup i stowarzyszeń, a także zaznaczenie wartości kierownictwa duchowego, gdyż indywidualne traktowanie wychowanków jest sprawą niezwykle ważną²⁸.

Jak wynika z powyższych opisów, katecheza młodzieży jest bardzo specyficzna, gdyż powinna *uwzględniać problemy młodych i odpowiadać na nie. W tym celu musi się interesować wewnętrznym światem młodzieży, jej wielkimi planami życiowymi, uczuciami miłości, naturalnym popędem seksualnym, pragnieniem nawiązywania kontaktów społecznych, a szczególnie głęboką radością związaną z odkrywaniem życia*²⁹

Poza wszystkimi wyżej opisanymi płaszczyznami katechezy młodzieży, znacząca jest również kwestia, jaką są zasady postępowania z dorastającymi: trzeba pamiętać, iż młody człowiek ma zawsze prawo do własnej wizji rzeczywistości; katecheza powinna być spójnym przekazem słów

²⁵ JAN PAWEŁ II, *Wy jesteście moją nadzieją. Fragmenty przemówień do młodzieży 1978–1985*, red. D. ALIMENTI, A. MICHELINI, Warszawa 1987, s. 162–163.

²⁶ Por. J. SULOWSKI, *Wychowanie do modlitwy w katechezie młodzieżowej*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 178.

²⁷ CT 46.

²⁸ DOK 184.

²⁹ J. TOMCZAK, *Katecheza młodzieży w nauczania Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 144.

i czynów wychowawcy, czyli winna być oparta na świadectwie; ważną zasadą, której nie może zabraknąć w katechezie jest poszanowanie intymności, ale także pewna konsekwencja wychowawcza³⁰.

Biorąc pod uwagę wszystkie wyżej opisane czynniki, można stwierdzić, iż współczesna katecheza młodzieży powinna mieć wymiar ewangelizacyjny, winna otwierać młodych na obiektywną prawdę i uczyć właściwych wyborów, aby nadać młodemu człowiekowi sens życia. Ma ona za zadanie ułatwiać proces wzbudzania odpowiednich motywacji religijnych i ukazywać Boga, który jest miłością. We współczesnej katechezie młodzieży, w żadnym wypadku nie można zapominać też o języku, który winien być dostosowany do kultury i języka ówczesnych ludzi tak, aby nie wypaczyć znaczenia i przesłania Orędzia zbawienia³¹. Ważnym zadaniem w katechezie młodzieży staje się także umiejętność słuchania swoich uczniów, aby w umiejętny sposób ukierunkować ich uwagę na problemy, którymi żyją, aby wychodzić naprzeciw ich oczekiwaniom. Należy jakby wejść w świat młodzieży po to, aby ją zrozumieć³². *Katecheza młodzieży, w sytuacji mentalnej społeczeństwa polskiego, musi umiejętnie zagłębiać się w treść wiary, by niejednokrotnie budzić ją na nowo w sercu ludzkim, by ją pogłębiać i prowadzić do dojrzałości chrześcijańskiej*³³.

2. Wychowanie sakramentalne w katechezie młodzieży

Żyć do dojrzałości chrześcijańskiej w żadnym wypadku nie może pomiąć kontekstu liturgicznego i sakramentalnego naszej wiary. Życie liturgiczne stanowi szczyt życia Kościoła³⁴, dlatego katecheza sakramentalna niewątpliwie łączy się z liturgią i pełni wobec niej szczególne zadanie, gdyż *każda katecheza prowadzi z konieczności do sakramentów wiary*.

³⁰ I. OBUCHOWSKA, *Drogi dorastania*, Warszawa 1996, s. 220–222.

³¹ J. GORAJ, *Katecheza młodzieży miejskiej*, [w:] *Katecheza młodzieży*, Lublin 2003, s. 227.

³² Por. JAN PAWEŁ II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 103.

³³ J. GORAJ, *Katecheza młodzieży miejskiej*, [w:] *Katecheza młodzieży*, dz. cyt., s. 230.

³⁴ Por. DOK 27.

*Z drugiej strony nie może istnieć autentyczna praktyka sakramentalna, która by nie miała jakiegoś charakteru katechetycznego*³⁵.

Tradycja Kościoła potwierdza, że każdy wierny na mocy sakramentu otrzymuje właściwy sobie status w Kościele, nowy styl bytowania, jakiego wcześniej nie posiadał, powołanie do życia i rozwijania swojej misji we wspólnocie chrześcijańskiej, przynależność do Kościoła, tożsamość eklezjalną, która daje światłość i siłę, niezbędne w dążeniu do świętości. Sakramenty mają na celu tworzenie Kościoła, dają wszystkim je przyjmującym łaskę wszczęcia w Kościół. Budowanie mistycznego Ciała Chrystusa to ważny cel sakramentów, gdyż dzięki nim społeczność Kościoła stanowi jedną organiczną całość, określaną mianem Ludu Bożego.

Należy pamiętać, iż *sakrament to nie tylko obrzęd, „rzecz”, to nie tylko „coś”, lecz spotkanie z Chrystusem uświęcającym człowieka „tu i teraz”*³⁶. To uświęcanie polega na tym, iż ludzkie sytuacje życiowe mocą Chrystusa zostają podniesione na płaszczyznę nadprzyrodzoną, a dokonuje się to dzięki łasce płynącej z paschalnego misterium Chrystusa³⁷.

Przyjęcie sakramentu to podjęcie przez człowieka dialogu z samym Bogiem. Nie może się on obyć bez pozytywnej odpowiedzi człowieka w wierze, nadziei i miłości. Sakrament wnosi w ludzkie życie specyficzne zobowiązanie³⁸.

Oddawanie czci Bogu wymieniane jest jako trzeci cel sakramentów, który został umieszczony po funkcji budującej i uświęcającej, gdyż kult jest odpowiedzią człowieka na objawienie się Boga i Jego działanie. Można więc powiedzieć, że wszystkie sakramenty uświęcają człowieka i przygotowują go do oddawania Bogu należnej czci³⁹.

Katechizm Kościoła Katolickiego omawiając sakramenty wskazuje na podobieństwo, *jakie istnieje między etapami życia naturalnego a etapami*

³⁵ CT 23.

³⁶ A. ZWOLIŃSKI, *Źródło życia*, Kraków 1998, s. 15.

³⁷ T. SINKA, *Zarys liturgiki*, Paradyż-Gościkowo 1989, s. 261.

³⁸ A. ZWOLIŃSKI, *Źródło życia*, dz. cyt., s. 15.

³⁹ T. SINKA, *Zarys liturgiki*, dz. cyt., s. 263.

*życia duchowego*⁴⁰. *Poszczególne etapy i zadania życia ludzkiego mają swoje odpowiedniki w siedmiu sakramentach świętych, które Chrystus ustanowił, aby w ten sposób wspomagać życie łaski w każdym człowieku*⁴¹. Stąd Katechizm prezentuje sakramenty rozpoczynając od trzech sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, sakramentów uzdrowienia oraz sakramentów służących komunii i posłaniu wiernych. Magisterium Kościoła podaje, że *nie jest to jedyny możliwy porządek, ale pozwala on dostrzec, że sakramenty tworzą pewną strukturę, w której każdy z nich ma swoje żywotne miejsce*⁴².

Katecheza liturgiczna w swoich założeniach ma wypełniać potrójną rolę, jaką jest przygotowywanie do celebracji sakramentów, pomoc w odkrywaniu ich wartości i znaczenia dla człowieka, a także motywowanie i pomoc w żywym uczestnictwie w celebracji liturgii⁴³. Ogólnym celem katechezy liturgicznej jest doprowadzenie do świadomego, czynnego, pełnego i owocnego uczestnictwa katechizowanych w liturgii, czyli także w sakramentach, które stanowią znaczną część życia liturgicznego Kościoła. *Pamiętając, że zadaniem katechezy jest wprowadzenie do owocnego uczestnictwa w liturgii, należy podczas katechezy podejmować działania wspierające rozwijanie u wierzących świadomości uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa. Wymaga to, by katechizowany znał i rozumiał czynności, które ma wykonywać podczas jej sprawowania*⁴⁴. Dlatego właśnie pierwszą ważną zasadą w katechezie sakramentalnej młodzieży jest wychowanie do rozumienia znaków i symboli używanych w czasie sprawowania sakramentów. *Jeśli bowiem katecheza sakramentalna ma być skuteczna, musi przede wszystkim zadbać o to, by znaki liturgiczne stały się zrozumiałe dla uczestników liturgii*⁴⁵.

Skoro Chrystus ustanowił sakramenty i jest w nich obecny, aby kontynuować dzieło zbawienia i uświęcania świata, to rzec można, iż uczestnictwo w sakramentach jest spotkaniem z samym Chrystusem.

⁴⁰ KKK 1210.

⁴¹ A. ZWOLIŃSKI, *Źródło życia*, dz. cyt., s. 13.

⁴² KKK 1211.

⁴³ Por. J. STALA (red.), *Katechetyka materialna*, Tarnów 2002, s. 106.

⁴⁴ Tamże, s. 111.

⁴⁵ Tamże, s. 123.

Tę strukturę sakramentalną Kościoła przywołuje liturgia. W niej dokonuje się dzieło naszego odkupienia, jak też proklamowane są wspaniałe dzieła Boga dokonane w historii zbawienia (...) Oznacza to, że Chrystus jest fundamentalnym sakramentem spotkania Boga z ludźmi i ludzi między sobą. Można mówić, że Chrystus poprzez swoją śmierć i zmartwychwstanie stał się sakramentem jedności⁴⁶.

Dlatego istotnym zadaniem katechezy młodzieżowej będzie ukazywanie osób, rzeczy czy gestów liturgicznych jako znaków samego Chrystusa⁴⁷. *Katecheza ukazująca sakramenty jako czynności Chrystusa, jako miejsce spotkania się człowieka ze swoim Zbawicielem, nie może zapomnieć, że Chrystus jest pośrednikiem między Ojcem a człowiekiem*⁴⁸. W katechezie sakramentalnej nie może zabraknąć także przywoływania Osoby Ducha Świętego i Jego znaczenia w sakramentach.

Wprawdzie sakramenty są miejscem osobistego doświadczenia Chrystusa, to nie można zapominać, iż *podobalo się jednak Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, z wykluczeniem wszelkiej wzajemnej między nimi więzi, lecz uczynić z nich lud, który by Go poznawał w prawdzie i święcie mu służył*⁴⁹. Katecheza sakramentalna młodzieży winna więc zwracać uwagę na aspekt przynależności do wspólnoty Kościoła, w której przeżywane są sakramenty. *Liturgia jest dziełem Chrystusa. Ale Chrystus liturgię sprawuje nie sam, ale razem ze swoim Kościołem, ze swoim ludem, ukształtowanym z Jego woli hierarchicznie*⁵⁰. Kościół sprawuje liturgię i sakramenty, ale należy uświadamiać młodzieży, iż właśnie one budują i urzeczywistniają Kościół, *albowiem z boku umierającego na krzyżu Chrystusa zrodził się przedziwny sakrament całego Kościoła*⁵¹, dlatego ile razy dokonuje się ofiara Eucharystyczna, tyle razy Kościół rodzi się

⁴⁶ A. HAJDUK, *Katecheza i liturgia*, Kraków 1999, s. 72.

⁴⁷ S. REJMONIAK, *Liturgia w katechezie*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 318.

⁴⁸ Tamże, s. 318.

⁴⁹ KK 9.

⁵⁰ S. REJMONIAK, *Liturgia w katechezie*, dz. cyt., s. 319.

⁵¹ KL 5.

na nowo. Wreszcie nie można pomijać w katechezie młodzieży faktu, iż liturgia, czyli także sakramenty, ukazują Kościół, gdyż *czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła, uwidoczniają je i na nie oddziałują*⁵². Można więc powiedzieć, iż drugą zasadą w katechezie sakramentalnej młodzieży jest wychowanie do zrozumienia wymiaru personalistycznego i eklezjotwórczego sakramentów. Wychowanie to ma *nie tylko uczyć godnego i owocnego ich przyjmowania dla osobistego uświęcenia i zbawienia, ale będzie kształtować postawę kościelną, poczucie odpowiedzialności za Kościół i włączanie się w jego zadania*⁵³.

Wychowanie sakramentalne nie może zamykać się tylko i wyłącznie na osobistym spotkaniu z Jezusem w Duchu Świętym, dokonującym się we wspólnocie Kościoła, ale winno także otwierać młodego człowieka na branie odpowiedzialności za losy świata i każdego człowieka⁵⁴. *Skoro przeto liturgia codziennie z tych, którzy należą do Kościoła, buduje przybytek święty w Panu, mieszkanie Boże w Duchu, na miarę pełnego wzrostu dojrzałości Chrystusowej – równocześnie w przedziwny sposób umacnia ich siły do głoszenia Chrystusa i tak znajdującym się poza Kościołem ukazuje Go jako sztandar wzniesiony dla narodów, aby rozproszone dzieci Boże zgromadziły się w jedno, aż nastanie jedna owczarnia i jeden pasterz*⁵⁵. Można rzec, iż katecheza sakramentalna winna wprowadzać i umacniać młodego człowieka na drodze posłannictwa misyjnego i apostołskiego wobec świata zgodnie ze słowami Jezusa *Jak Ojciec mnie posłał, tak i ja was posyłam* (J 20, 21), które niejednokrotnie można usłyszeć w czasie sprawowanych liturgii sakramentów. Trzecią zasadą wychowania sakramentalnego młodzieży jest więc wychowanie do zrozumienia posłannictwa wobec świata, wypływającego z sakramentów oraz uczestniczenia w potrójnej misji Jezusa Chrystusa, gdyż *martyria czyli słowo, świadectwo, które ma być głoszone wszelkiemu stworzeniu i diakonia, czyli miłość i służba, które posiadają charakter uniwersalny, mają swe źródło w liturgii Kościoła*⁵⁶.

⁵² KL 26.

⁵³ S. REJMONIAK, *Liturgia w katechezie*, dz. cyt., s. 320.

⁵⁴ Tamże, s. 320.

⁵⁵ KL 2.

⁵⁶ S. REJMONIAK, *Liturgia w katechezie*, dz. cyt., s. 321.

Czwartą ważną zasadą wychowania sakramentalnego w katechezie młodzieży jest wychowanie do zrozumienia i ukształtowania postaw charakterystycznych dla poszczególnych sakramentów. *Zagadnienie to możemy powiązać z zagadnieniem podmiotu liturgii, jej dialogowego charakteru oraz pojęciem skuteczności ex opere operantis*⁵⁷ Należy przy tym pamiętać, że *katecheza winna zapobiegać sprowadzaniu liturgii do pewnego rodzaju magii*⁵⁸.

Jak już wspomniano wyżej, wierni uczestniczą w sprawowaniu czynności liturgicznych, dlatego wymaga to zachowywania odpowiednich postaw, aby liturgia i sakramenty były owocnie sprawowane. *Stąd katecheza powinna pomóc w wypracowaniu koniecznych dyspozycji, w obudzeniu szczerości i wielkoduszności celem godnego przyjęcia sakramentów*⁵⁹. Nie ulega wątpliwości, że skuteczność przyjmowanych sakramentów jest uwarunkowana zasadami moralnymi dotyczącymi zarówno sprawujących jak i przyjmujących sakramenty. Fundamentalnym wymogiem dla przyjęcia każdego sakramentu jest postawa wiary, a ponadto każdy z sakramentów wymaga odpowiedniej postawy jemu właściwej. Podobnie jak zasady katechezy sakramentalnej, tak i postawy te domagają się bardziej szczegółowego omówienia.

Sakrament chrztu jest bramą sakramentów, gdyż bez niego nie możemy otrzymać żadnego innego sakramentu, dlatego z sakramentem tym nierozwalnie złączona jest postawa przymierza, do której winniśmy wychowywać w katechezie młodzieżowej. Wychowanie do zachowywania tej postawy powinno polegać na uświadomieniu uczniom Przymierza, jakie zawarł Bóg z człowiekiem. To wieczne przymierze zawarte z Bogiem, które najpełniej dokonało się na krzyżu Chrystusa, zobowiązuje wszystkich do zawierzenia Jego miłości, do zaufania Mu i do wypełniania Jego przykazań, które streszczają się w jednym przykazaniu miłości. Każdy wierny ma ustawicznie odpowiadać miłością na Bożą miłość. Postawa ta winna także włączać wszystkich wiernych do zachowywania jedności ze wspólnotą Kościoła, do której zostali wszczepieni przez sakrament chrztu.

⁵⁷ Tamże, s. 322.

⁵⁸ A. HAJDUK, *Katecheza i liturgia*, dz. cyt., s. 70.

⁵⁹ DCG 56.

Postawa nawrócenia serca wiąże się z sakramentem pokuty, gdyż jest ona podstawowym wymogiem do pojednania się z Bogiem i ludźmi. Należy przy tym pamiętać, że postawa pokutna, jest postawą serca, które pragnie zbliżenia do Jezusa. Wśród postaw pokutnych, na które należy zwracać uwagę w katechezie młodzieży jest podejmowanie czynów pokutnych: post, modlitwa i jałmużna, które mają pomóc człowiekowi w powrocie do Boga. Ważne jest uświadomienie dorastającym, iż postawa pokutna powinna dokonywać się we wnętrzu człowieka. Istotne w wychowaniu do postawy pokuty jest także uświadamianie uczniom, iż nawrócenie serca nie jest czynem magicznym i nie dokonuje się ono natychmiastowo w momencie spowiedzi, tylko jest to stopniowy proces przemiany naszego serca.

Z sakramentem bierzmowania nierozzerwalnie związane jest wychowanie do postawy odpowiedzialności za Kościół oraz współpracy z nim w jego posłannictwie. To właśnie w tym sakramencie, zwanym sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej, człowiek otrzymuje Dary Ducha Świętego, jako umocnienie na drodze wiary i do mężnego głoszenia Ewangelii Chrystusowej. W katechezie sakramentalnej powinno się więc zwracać uwagę uczniów na to, iż do budowania Kościoła zobowiązani są wszyscy chrześcijanie a nie tylko hierarchia kościelna, i że odpowiedzialność za Kościół również spoczywa na wszystkich wierzących w Boga, zwłaszcza na tych, którzy przyjmują sakrament bierzmowania. Dlatego każdy chrześcijanin ma obowiązek poświęcania swojego czasu na pracę dla dobra Kościoła.

*Najistotniejszym momentem działania wychowawczego jest troska o rozbudzenie u wiernych takiej postawy, aby z misterium eucharystycznego uczynili źródło i cel swojego życia chrześcijańskiego*⁶⁰. Dlatego postawą specyficzną dla sakramentu Eucharystii, do której winniśmy wychowywać młodzież, jest postawa słuchacza Słowa Bożego jako słowa samego Boga, które jest skierowane do każdego człowieka, oraz postawa miłości prowadzącej do ofiarowania siebie Bogu i na służbę bliźniego. Istotna dla owocnego uczestnictwa we Mszy świętej jest postawa współofiarowania, która wymaga od chrześcijanina stałej czujności. Jeżeli bowiem wierny pragnie razem z Chrystusem współofiarować się Bogu Ojcu we Mszy świętej, to

⁶⁰ A. HAJDUK, *Katecheza i liturgia*, dz. cyt., s. 80.

musi starać się o to, by jego codzienne postępowanie było podobne do Jezusowego, by starał się mieć takie usposobienie ducha wyrażające się w gotowości pełnienia woli Bożej, jak Jezus. Inaczej jego obecność na Mszy świętej będzie tylko zewnętrznym wypełnieniem obowiązku. Inną istotną postawą eucharystyczną, na którą katecheza sakramentalna powinna zwrócić uwagę jest postawa dziękczynienia za wszelkie otrzymane od Boga łaski, a w sposób szczególny za nieoceniony dar Syna Bożego, który za nas złożył siebie w ofierze abyśmy mogli osiągnąć zbawienie. Należy przy tym wystrzegać się magicznego traktowania Komunii świętej jako czegoś, co w sposób automatyczny sprawi, że staniemy się świętymi. Równie niebezpieczne i niewłaściwe byłoby myślenie, że skoro przyjąłem Chrystusa to On teraz mieszka we mnie a więc mogę siebie traktować jako Boga.

Kształtowanie postawy gotowości współcierpienia z Chrystusem jest typowe dla sakramentu namaszczenia chorych. To właśnie w chorobie człowiek najbardziej doświadcza siebie, ale może też doświadczyć Boga i Jego wielkiej miłości. Dzięki chorobie człowiek, który jest bezsilny i obolały, może zrozumieć jak bardzo cierpiał Chrystus w czasie swojej męki i śmierci. Wychowanie uczniów do postawy gotowości współcierpienia powinno polegać na ukazaniu im wartości i sensu cierpienia ofiarowanego w czyjejś intencji, a także budzić motywację do modlitwy za osoby cierpiące oraz ukazywać, że jak cierpienie Chrystusa zostało pokonane, tak też cierpienie człowieka zostanie kiedyś wynagrodzone. Ważne jest także, by ukazywać młodzieży sens sakramentu namaszczenia chorych jako pomocy w znoszeniu trudu choroby i cierpienia. Należy jednak przestrzegać młodzież przed traktowaniem sakramentu namaszczenia chorych w sposób rytualistyczny i magiczny, polegający na przekonaniu, że jak przyjmę namaszczenie chorych, to Pan Bóg mnie od razu uzdrowi z mojego cierpienia.

Katecheza dotycząca sakramentu święceń powinna w sposób szczególny zwracać uwagę na wychowanie młodzieży do postawy pośrednictwa między człowiekiem a Bogiem. Jest to jedno z głównych zadań kapłaństwa hierarchicznego, lecz nie można w katechezie pomijać aspektu kapłaństwa powszechnego, i należy ukazywać uczniom, iż każdy z nas może zanosić Bogu prośby wspólnoty Kościoła. Inną postawą, na którą powinno się zwracać uwagę w wychowaniu do sakramentu święceń jest

postawa całkowitej i dobrowolnej ofiary z siebie na rzecz dobra Ludu Bożego i chwały Boga, polegającej na zachowywaniu rad ewangelicznych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa.

Wychowanie do miłości płodnej jest charakterystyczną postawą, do której winno się dążyć w katechezie dotyczącej sakramentu małżeństwa. Wychowanie to powinno ukazywać młodzieży, na czym polega intymna wspólnota małżeńska i jakie są zadania małżonków wynikające z ich sakramentalnego przymierza ze sobą w Chrystusie Jezusie. Należy przy tym zaznaczyć, iż zgodnie z nauką Kościoła, małżeństwa nie mogące mieć dzieci mają swoje specyficzne zadania małżeńskie. Postawą, którą należy uświadamiać młodym ludziom w związku z sakramentem małżeństwa jest także postawa całkowitego oddania się drugiemu człowiekowi, niejednokrotnie wyrzeczenia się siebie i wzajemnego wsparcia.

W omawianym okresie rozwoju człowieka katecheza sakramentalna wydaje się być zadaniem dość trudnym, z racji iż powinna zawierać całość nauczania Kościoła, które jest dość szczegółowe i obszernie, jednakże niezbędne dla prawidłowego rozwoju życia sakramentalnego młodego człowieka. Pomocą katechecie w tym niełatwym zadaniu a zarazem podstawowym narzędziem pracy ucznia, są podręczniki. Istotne więc jest aby spełniały one wymagania programowe i były w miarę zbliżone treściowo, by młodzież z różnych rejonów Polski mogła osiąść przybliżony zakres materiału. Podręcznik szkolny ma ograniczoną ilość materiału jaką można tam zamieścić i zrealizować w ciągu roku szkolnego, dlatego ogromnym wyzwaniem staje się dla autorów podręczników jak najlepsze wychowanie sakramentalne młodego człowieka, który wkraczając w dorosłe życie ma stawać się świadkiem Chrystusa w swoim środowisku.

Po przeanalizowaniu⁶¹ dwóch serii podręczników dla ucznia IV etapu edukacyjnego: *Drogi świadków Chrystusa* pod red. ks. Z. Marka oraz *Świadectwo* pod red. ks. S. Łabendowicza (zgodnych z Podstawą Programową z 2001 roku) mogę stwierdzić, iż podręczniki te podejmując tematykę sakramentów świętych starają się w sposób jak najpełniejszy przedstawić

⁶¹ Szczegółowa analiza znajduje się w pracy magisterskiej: E. ADAMOWICZ, *Wychowanie sakramentalne w wybranych podręcznikach dla ucznia dla czwartego etapu edukacyjnego*, UKSW, Warszawa 2011.

nauczanie Kościoła na ten temat, jednakże często informacje te są bardzo skrótowe i bez wyjaśnienia stają się dla ucznia nic nie znaczącą informacją. Wynika to z faktu, że w dużej mierze nauka Kościoła jest przedstawiana za pomocą kopiowania cytatów z dokumentów Kościoła, a to w żaden sposób nie ułatwia uczniom zrozumienia istoty sakramentów, gdyż nie pozwala im na to bariera języka teologicznego, jakim są pisane dokumenty.

Analizując podręczniki daje się zauważyć bardzo znikome wychowanie do rozumienia znaków i symboli liturgicznych. Właściwie rzecz można, iż jest to najmniej wypełniana zasada wychowania sakramentalnego. Uzasadnione więc wydaje się zwrócenie uwagi, aby na przyszłość w podręcznikach dla ucznia nieco więcej miejsca poświęcić temu zagadnieniu, gdyż znajomość znaków i symboli liturgicznych pomaga w pogłębianiu i przeżywaniu aktów wiary oraz bardziej świadomym uczestnictwie w liturgii, co jednakże nie zmienia faktu, że znaki i symbole liturgiczne zawsze pozostawiają część tajemnicy.

Najpełniej i najczęściej wypełnianą zasadą wychowania sakramentalnego jest wychowanie personalistyczne i eklezjotwórcze. Znajduje ona odzwierciedlenie praktycznie w każdym temacie poświęconym sakramentom świętym, wskazując na osobisty wymiar sakramentów oraz na wspólnotę Kościoła, w której są one przyjmowane i które wpływają na nią jako na całość Mistycznego Ciała Chrystusa.

Pozostałe zasady w mniejszym lub większym stopniu zostają podjęte przez autorów podręczników, a wszelkie braki i niedociągnięcia merytoryczne i teologiczne, powinny stać się polem do udoskonalania podręczników a także mogą stanowić otwartą furtkę dla działań katechety, który powinien wskazywać jakie skutki niesie przystępowanie do sakramentów. Uwaga ta dotyczyć powinna nie tylko podręczników do nauczania religii, ale także całego przygotowania duszpasterskiego wiernych, aby mogli stać się coraz bardziej świadomymi chrześcijanami.

Współczesna katecheza młodzieży stanowi niezwykle złożoną rzeczywistość, gdyż musi uwzględniać wiele różnych czynników wynikających z okresu i sytuacji, w jakiej znajdują się uczniowie. Należy pamiętać, że szkoła ponadgimnazjalna to okres, w którym człowiek zaczyna poważnie myśleć o przyszłości i świadomie patrzeć na życie. Jest to więc dobry

moment na przekazanie mu podstawowych informacji na temat sakramentów świętych, gdyż niejednokrotnie przekaz treści dotyczących wiary kończy się właśnie na tym etapie. Należy także pamiętać, iż pełne wychowanie w wierze nie jest możliwe tylko i wyłącznie w czasie szkolnej lekcji religii. Dotyczy to w szczególności katechezy sakramentalnej, która powinna prowadzić do wspólnoty Kościoła i uczestnictwa w celebracji liturgii. Jednakże aby była ona pełna i prowadziła do wiary dojrzałej niezbędna jest współpraca wszystkich środowisk: szkoły, rodziny i parafii. Tylko połączenie wszystkich wymienionych elementów może gwarantować skuteczną katechezę sakramentalną młodzieży, a co za tym idzie, kształtować dojrzałą wiarę członków wspólnoty Kościoła.

Summary

EDUCATION IN THE SACRAMENTAL LIFE IN THE CATECHISM OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Education in the sacramental life of the Church is a fundamental task of the school catechist. The challenge today is that young people often have a critical attitude toward the Church and are becoming less and less involved in her religious and pastoral life. To fulfill his mission, a catechist must take into account both the environment that young people live in today as well as the general facts of adolescent development during this period. The primary focus should be on the many changes occurring in their physical, mental, intellectual, spiritual and moral growth. In addition, other important aspects of the young person's world – their social relationships, their role as citizens and their attitude toward modern mass media must be taken into account.. The sacraments of the Church are critical in a young person's life because they build a community of believers, lead to the sanctification of individual believers and are the most perfect way to give glory to God. Liturgical catechesis needs to perform a triple roll: preparing young people for the celebration of the sacraments, helping them discover the value and relevance of the sacraments for a Christian, and, as a result,

motivating and developing an active participation in the celebration of the liturgy. Shaping the attitudes toward each of the sacraments is a key goal of this sacramental education. Textbooks are a valuable support for catechists in the transmission of the Church's teaching on the above issues and an essential tool for students' own work and understanding. Unfortunately today the catechetical references and supplies used in Polish schools contain numerous shortcomings and errors and therefore should be continuously improved. The effective formation of young people today for the sacramental life requires cooperation between schools, parishes and families.